

ЯН АДАМЧЕВСКИ БАРТЕК

Превод от полски: Антоанета Йовчева, 1979

chitanka.info

Веднъж един от работниците донесе в лесничейството малка тъмнокафява топка. По характерната триъгълна муцунка познах, че това е лисиче. В дупката били шест, майката отишла някъде, навярно до селото. Та нали, за да изхрани такова многобройно семейство, трябвало доста да се потруди. А доказателство, че между лисиците и жителите на селото близо до гората конкуренцията за кокошки е голяма, бе това, че от лисичето гнездо беше оцеляла само тази кафява топка, която, както бе решил този работник, ще заживее между хората, тоест ще я получи като подарък малкият Ярек, шестгодишният син на лесничея.

Разбира се, лисичето трябваше да се наименува. Най-много му подходеше името Бартек, и то така си остана — Бартек. Ярек се радва кратко време на горския подарък. За едно пакетче дропс бонбони аз станах притежател на лисичето. Малкото изобщо не чувстваше, че в живота му настъпват все нови и нови промени. Седеше в ъгъла на кухнята, пискаше от време на време и правеше, където му падне, мокри петна. Изглеждаше ужасно безпомощно. Когато обаче котката дойде, както обикновено, за вечерната дажба мляко, Бартек само изпръхтя и котката избяга. Също и Летек — кучето за лов на диви свине — се боеше от лисичето като от огън, заглеждаше се от коридора в стаята, но не смееше да премине прага.

Бартек обаче трябваше да дели кухнята със старата, непрекъснато лъгана квачка. Лъгана, защото вече трети път мътеше и водеше малки патенца. Бягаше след това покрай брега на язовира и жално се оплакваше, когато патенцата чак се задавяха от щастие във водата по средата на водоема. Бартек явно се боеше от квачката, достатъчно му беше дете веднъж тя го цапна по носа с крилото си и оттогава чувстваше голям респект от кокошо-патешкото семейство.

Бартек не ни създаваше много грижи. Всъщност дни и нощи прекарваше в кутията от обувки. Оттам го измъквахме за врата сутрин и вечер за порция прясно мляко. Вечер получаваше допълнително парче месо. През останалото време той спеше непрекъснато. Всичко вървеше добре, ваканционните дни минаваха във весело настроение. Животът щеше да си тече спокойно, може би дори малко монотонно, ако не беше това, че една сутрин Бартек просто... изчезна. Картонената кутия беше празна. Къде се беше дянал Бартек?

Нашият малък горски дом вече неведнъж преживяваше подобни катастрофи. По същия начин ни изчезна таралежът — славният Туптуш. Той беше стар смелчак, който не се боеше от никого, а понеже гората е близо, вероятно беше отишъл там и повече не се видя! Друг път някъде пропадна една старателно отгледана водна змия. Тя трябваше да ми послужи за стара ловна процедура — исках да я пусна през дулото на пушката, за да я направя отровна. Вярно, че ловният обичай изискваше това да бъде отровна змия, но откъде да я взема, след като в близката околност никой никога не беше виждал отровна змия. И така навярно водната змия беше почувствала какво ѝ се крои и изчезна някъде в гората.

Водната змия беше издръжлива, закалена от живота, а нашият Бартек беше всъщност още дете, направо бебе, нямаше да се справи само. Претърсихме цялото лесничейство (каква огромна сграда!) — от тавана чак до мазето — и най-сетне го открихме. Седеше в дървена бъчва в мазето при картофите. На дъното, застлано с мрежичка, имаше свое гнездо котката, която прегръщаше тук четирите си малки още слепи котенца. Сега тя притискаше до гърдите си и това горско животинче. Бартек спеше спокойно, с черно носле, пъхнато между котетата. Как се беше добрал до бъчвата? Може би котката му беше помогнала? Животните са дискретни и умеят да пазят всяка тайна, така че никога няма да можем да разберем това. Би могло да се допусне, че котката се е уплашила, но този неин страх при вида на лисичето или беше притворен, или произтичаше от изненада и учудване. Ясно е, че връх бяха взели майчинските чувства и тя се бе смилила над тъмнокафявата живинка.

Лисичето, качено на раменете на Ярек, се върна отново в своята кутия. Постепенно се приспособяваше към заобикалящия го свят, би могло да се каже: свикваше с картонения свят и с нас. Не можеше да се мисли, че отвиква от гората, защото всъщност то не я познаваше, не се освобождаваше от дивото, тъй като не беше живяло като диво. Лисичето беше още толкова малко, че трудно можеше да се каже каквото и да е за неговите преживявания и инстинкти. Когато обаче един ден рибарите донесоха леген, пълен с риба, то моментално скочи в него и впи остриите си като пили зъби в най-близката бабушка. След това я замъкна в ъгъла. Когато попаднеш на малка рибка, лесно се справяше, но щом налапваше по-голямо парче, пискаше от яд.

Веднъж лесничеят донесе застрелян ястреб — знае се, че вредителите трябва да се изстребват. Бартек като стрела се спусна към птицата, захапа я със зъби и гордо премина с нея през цялата кухня до своя любим ъгъл. И макар че беше още малък, след време от птицата не остана почти нищо. Изяде я с перата, човката и ноктите.

Най-сетне дойде време Бартек да тръгне по широкия свят. Всички разлъки са тъжни. Най-тъжно беше на Ярек, но татко му го взе на коленете си и му обясни, че в града има много деца, които никога не са виждали лисиче и с удоволствие ще го видят, а той тук, в гората, ще може да има още не един Бартек.

От тавана измъкнах картонената кутия, застлах я дебело с вестници и изрязвах отвори, за да не се задуши лисичето. Кутията с Бартек пренесох на седалката на колата и рано сутринта, когато децата от лесничейството още спяха, се отправихме на голямо пътуване през цяла Полша до Краков. Погледнах в кутията — лисичето, свито на кълбо, дълбоко спеше.

Това беше мнимо спокойствие, защото след половин час в изрязаната дупка се показва любопитно черно носле. След малко се разнесе скриптене и гризене. Охо, Бартек се труди, иска му се да излезе на чист въздух. Не след дълго в разширения отвор се показва най-напред муцунка с черна точица — нослето, после се появиха още две черни петна — оченцата, след малко — ушите, лапичките и Бартек вече стоеше до кутията на седалката и ме гледаше малко недоверчиво. Чувстваше, че се е провинил, но не знаеше какво наказание го чака за това. Бях зает с управляването на колата и не можех дори да го ударя, нито пък да го върна обратно в кутията. Лисичето, като видя, че нищо не се случва, се сви на кълбо, заспа и така благополучно пристигнахме във Варшава точно на обед.

Спряхме тържествено пред закусвалня „Прага“. Лисичето в ръката ми не произведе голям фурор. Само касиерката измърмори:

— Вие знаете, че влизането на кучета е забранено?

Обясних кротко, че Бартек не влезе сам, а бе внесен, а освен това не е... и тук махнах с ръка. Поръчах:

— Моля един път шаран по европейски, един татарски бифтек и една голонка^[1].

Седнахме скромно в най-тъмния ъгъл. Бартек завъртя последователно носле над шарана, татарския бифтек и голонката, от

която се вдигаше пара. О, чудеса! Избра шарана. Стрелкаше с очи ту вляво, ту вдясно и „гълташе“, само костите в зъбите му пращяха. Послушно изяде всичко, което му бе дадено, и накрая облиза чинията до чисто. Понеже не искаше нито кафе, нито чай, а мляко нямаше, продължихме пътя си.

Пътуването през страната би трябвало да умори този тъмнокафяв герой. Нищо подобно. Нали е нощно животно, лисичето със залеза на слънцето започна истинския си живот. Бартек, пуснат на паркета в антрето, за момент застана неподвижно, след това, чак ме е срам да кажа, направи огромно мокро петно. И веднага след това започна да скимти, че иска да го взема на ръце. Никакви такива, кутре, ще отидеш на балкона — там ще бъде твоят дом!

Пътната кутия със закърпена набързо дупка трябваше да бъде и тази нощ дом на лисичето. Измъчен от дългия път, аз отидох да спя. На другия ден се събудих много рано и изтичах на балкона. Беда — кутията бе празна! Отново същата история: лисичето изгризало отстрани нови дупки и излязло навън. Къде ли е сега?

Големият балкон чрез тесен парапет беше свързан с цялата предна част на дългата сграда — шестнадесет други балкона и осем стълбища. Долу — тревни площи, лехи с цветя, храсти, по-нататък — шумна улица, къщи, градинки. Ако е паднало от парапета, то е толкова пухкаво и меко, че сигурно нищо не му е станало. А би могло да попадне под кола. Може пък да се е скрило под някой храст?

Претърсих наоколо целия блок няколко пъти — няма го! Поглеждах под всяко храстче — няма го! Моето необичайно занимание (Кой в пет часа сутринта по пижама разглежда внимателно под храстите пред къщи?) събуди любопитството на портиера, който тъкмо започваше сутрешното обхождане на блока.

— Загубили ли сте нещо?

— Едно лисиче.

— Какво говорите! Лисиче! Откъде сте го взели?

Тъй като разчитах да спечеля сърцето на портиера, разказах му за радостите и скърбите на моето лисиче!

— Аз ще го намеря! — обеща той.

Дойде още същия ден вечерта и с тайнствен израз на лицето каза:

— В третия вход, на първия етаж, точно срещу стълбите.

Отидох, почуках, представих се. Действително в банята върху хавлиена кърпа седеше беглецът, целият мокър, жалък, гладен. Не искаше нищо да яде, макар че му бяха подхвърляли разни лакомства. Седеше върху хавлиената кърпа, защото — както обясни десетгодишната домакиня на дома: — Господине, това куче непрекъснато се напишква.

Бартек се върна на старото си място на балкона. Получи огромна дървена кутия за нощуване и правото да се разхожда из цялото жилище, разбира се, при условие че ще цапа само на балкона. Но невинаги беше лоялен.

Не можехме обаче сериозно да му се сърдим — беше прекалено симпатичен. А освен това той беше почти бебе. Най-много му харесваше тъмният ъгъл зад хладилника. Влизаше там и не искаше дори да се мръдне. Там му беше най-добре: тъмно, агрегатът излъчваше топлина, а и моторът мило мъркаше. Съвсем като в горската дупка. Но тъй като играта с електричеството е опасна, трябваше някак да се затвори достъпът до задната част на хладилника. Бартек, естествено, не се съгласяваше с това и дълго усилено дращеше с нокти по каменния под при затворената дупка.

Дори и съвременното стандартно жилище има много тайнствени кътчета. Например под ваната в банята. Там преди всичко е тъмно, а малкият отвор под ваната, предвиден за евентуален ремонт, не представляваше пречка за Бартек. Напъхваше се и — което е по-лошо — не искаше да излезе. Най-сетне го примамах с татарски бифтек — миризмата на прясно месо беше по-изкусителна от очарованието на мрачния ъгъл. Обичаше също да влиза под гардероба, под дивана, зад радиатора и дори под газовата печка. Вечер, веднага подир следобедната дрямка, лисичето започваше луд живот: тичаше като побъркано из цялото жилище, търкаляше се по излъскания паркет, хвърляше се на дивана, на фотьойлите, притаяваше се по ъглите и отново тичаше лудешки и скачаше. Най-смешно беше, когато се преструваше, че се крие под дивана: пъхаше там като щраус само главата си, мислейки, че вече никой не го вижда. А не дай боже да отвориш в негово присъствие гардероба — беше по-бързо от светкавица. Леко да скръцнеш вратата и то вече седеше вътре и дърпаше със зъби каквото му попаднеше — панталони, чорапи.

Кой знае точно с какво се хранят младите лисици? Разбира се, никой (от моите познати)! В енциклопедиите е написано: лисиците обичат също растителна храна, горски плодове и т.н. Беше още май, но една от търговките на пазара имаше вече черни боровинки. Купих една шепа. Бартек скептично пъхна черния си нос в чинията и помириша боровинките. Въпреки книжните препоръки той пренебрегна горските плодове. Иди че вярвай на енциклопедиите!

Знаете ли баснята за лисицата, гарвана и сиренето? Да опитаме тогава със сиренето. Точно така! Авторът на тази басня отлично е познавал животните. Бартек обичаше сиренето от всякакъв вид: бяло, жълто, овче, топено. Само при миризмата на сирене той застава на лапите си и облизвайки се, молеше за парче от този деликатес. Изкорених у него навика да ми „служи“ на две лапки. Лисицата — диво животно — трябва да има своя гордост и трябва да се бори, а не да моли. Най-любимото ядене на Бартек беше от кокошка. Печена! Просто душа даваше за нея. Но печено получаваше рядко. Знае се, че в суровото месо са витамините.

Храненето на лисичето беше цяла церемония. Разбира се, тук в него напълно се проявяваха добродетелите и недостатъците на прадедите. Произхождащ от рода на кокошоядите, той умираше за домашни птици. Мъчеше се да крие парчета месо в ъглите „за после“. Любимо скривалище му беше килимът. Първо издраскваше паркета около килима, след това пъхаше във въображаемата дупка лапа и с носа си трупаше купчинка от пръст, каквато нямаше.

Когато идваше времето за ядене, той най-напред бягаше и душеше с нос килима във всеки ъгъл. Когато беше вече близко до кокала, той слагаше муцунка между предните лапи, след това лазеше и се примъкваше съвсем близо, за да може най-после с един скок да грабне кокала, да го пусне, отново да го подържи с черната лапичка, да го подхвърли нагоре. Дълго се забавляваше така, преди да погълне хапката.

С всеки изминат ден Бартек все повече от кафява топка заприличваше на лисица. Най-напред започна да му рижавее муцунката, след това — гърбът, най-накрая — опашката. Първоначално опашката му беше като на кученце — тънка и дълга. Едва след няколко седмици тя започна да се превръща в чудесна лисича опашка. Краищата на неговите лапи и ушите му бяха черни

подобно на вирнатия му нос и края на опашката. Специалистите бяха казали: класически „коминочистач“, той не е като белката — с бяла опашка и огненочервен гръб. Може нашият Бартек да беше само „коминочистач“, но затова пък най-красивият от всички „коминочистачи“ и „некоминочистачи“. Беше наистина чудесен, напет и жив като искра.

Веднъж трябваше незабавно да изляза от къщи и Бартек остана сам на балкона. Реших да го заключвам, тъй като напоследък проявяваше апетит към книгите. Имаше всъщност един любим писател — Хемингуей, а неговата „Зад реката, в сянката на дърветата“ обичаше особено. Премествах книгата на най-различни места, но Бартек веднага я откриваше, издевателстваше на обложката със зъби и нокти. Познатите казваха, че по всяка вероятност не му харесвала миризмата на точно тази печатарска боя, но на мен ми се струва, че той просто не обичаше по понятни причини ловците. За съжаление, когато го оставях сам на балкона, прегризваше кабела на телевизионната антена. Толкова малък и мил, а такъв голям пакостник.

Никак не му беше приятно, когато седях тихо на бюрото. Веднага притичваше и започваше да хапе леко краката ми. Веднъж, след като много ми досади, го завързах с шнур за крака на масичката. Зашеметен за момент, Бартек душеше шнура, след това се опита да го прегризе, но не успя. Това го изкара от търпение и той започна да се мята около масата, докато я повлече през цялата стая и задъхан, застана на двете си лапички при мен, като се опираше на коляното ми. И как да се сърдиш на такъв немирник? Подарих му старото одеяло, нека го гризе, колкото иска. Но моя крак му беше по-вкусен.

Цветята са украса на всяко жилище. И аз имам няколко красиви екземпляра. Бартек не закачаше рододендрона, не пипаше и латинките на балкона. Затова пък си хареса китайската роза. Всъщност тя вече не е цвете, а дърво. Расте в голям дървен сандък. Бартек най-напред само подскачаше и дърпаше листенцата, като безмилостно ги нараняваше. Събудих „съвестта му“ и той ме послуша, остави листенцата на спокойствие. Но ето, че един ден се случи нова беда — завърнах се от работа, а на вратата никой не ме чакаше. Бартек го нямаше. Обходих жилището, надникнах във всички ъгли — палавникът беше изчезнал! Вниманието ми беше привлечено от розата. Тя странно се люлееше, макар в стаята да нямаше нито вятър, нито течение. Приблжих се и не

повярвах на собствените си очи: от сандъка се показваше лисичата опашка. Ама че негодяй! Изкопал си дупка, но тъй като пръстта не беше много — опашката му стърчеше навън. Когато го измъкнах оттам, беше страшно недоволен. А розата дълго се лекуваше след тия Бартекови атавистични навици. Искрено обаче трябва да призная, че той само веднъж си позволи подобен номер.

Впрочем Бартек порасна вече толкова, че наивно беше да бъде оставян сам вкъщи. Ето защо, когато в най-близката събота се отпратих в планината на лов за елени, взех Бартек със себе си. Той беше свикнал с колата, тъй като неведнъж бе излизал в неделя сред природата. Пъхваше се под предната седалка, свиваше се на кълбо и по-нататък нищо не го интересуваше — нито 100-те километра в час, нито пък сменящият се пейзаж зад прозореца.

За щастие на рогача, въпреки че аз рядко улучвам, той не излезе насреща ми. Реших тогава да пренощувам и да опитам рано сутринта, но на Бартек ужасно му се искаше да яде, а беше неделя — магазините бяха затворени. Познатите, у които отседнах, ме посъветваха:

— Застреляйте две врабчета. Толкова много летят тук, че не можем да се справим с тях. Все изяждат храната на фазаните.

Стопанинът — известен ловец, риболовец и животновъд — ме заведе до изкуственото езеро. Около нас гордо крачеше опитомен фазан. Домашните кокошки така харесваха неговата компания, че никакъв друг петел нямаше достъп до двора. Гонеха всеки съперник така, че се разхвърчаваха пера. Над езерото се издигаше стръмен склон, гъсто обрасъл с храсти и дървета.

— О, там вдясно има врабче! — завика пръв стопанинът. И веднага започна да ме насочва.

— Малко по-високо, малко вляво, още малко. Стреляйте!

Стрелях. От храстите незабавно се понесе нечуван крясък на изплашени кокошки. Какъв скандал! Точно в средата на ятото. На разстояние 50 метра добре видяхме врабеца, но не бяхме забелязали кокошото ято. От храстите, спускащи се над езерото, падна точно в средата на водата, сипейки наляво и надясно пера, голяма пърхаща топка. Като видя това Мишек, огромно ловно куче, завързано с дебел синджир за дървената къщичка, се опъна, дръпна синджира, той се скъса... и кучето затича към водата. Доплува до кокошката, взе я в уста и я пусна в краката на стопанина. Нечувано! Дворното непородисто

куче се прояви като истински ловен палаш! Най-радостен беше стопанинът:

— Най-последно ще имам добро куче за диви гъски.

И стопанката не се разсърди:

— Каня ви на супа от кокошка. И без това някоя трябваше да отиде под ножа.

И така всички бяха доволни освен мъртвата кокошка и Бартек, защото врабецът — неговата вечеря — изхвърча нанякъде.

Постепенно Бартек ми стана съжител с пълни права. Когато се връщах вкъщи и отварях балкона, лисичето ме срещаше с огромна радост. Вечер, когато седях на бюрото, той идваше тихичко и докосваше краката ми, което на нашия условен език означаваше, че иска да го взема на колене. Обичаше също да се разположи на фотьойла и да следи дали няма да погледна към него. Имаше умоляващ, верен и същевременно много бърз поглед.

Моят съсед, с когото всеки ден си пиехме кафето, известен познавач на животните (неговото куче изяде някога крема му за бърснене, като пускаше през носа си великолепни прозрачни мехури), е скептик и твърди, че дивите животни нямат рефлексите, които домашните животни получават при общуването на човека, и че например вълците никога не лаят, нито пък махат опашка. Възможно е, но когато бях в зоологическата градина в Олива, заставах при клетката на вълците и ги галех през решетката, а те махаха с опашки. Щом разделих с тях кренвирша си, те заскимтяха от вълнение.

Същия ден прочетох в един от местните вестници сензационното съобщение, че от Ерфуртската зоологическа градина избягали два вълка и че околните селяни, които се занимават главно с отглеждането на овце, бързо организирали хайка само и само да спасят овцете от хищниците. Вълците били уловени сравнително бързо — тъкмо когато ядели от коритата... концентрирания фураж на овцете. Такъв скандал! Вълците съвсем се били превърнали в кучета!

Моето лисиче беше по-различно. Как красиво се сърдеше, когато исках да му отнема парчето месо.

— Хъй, хъй, хъй — съскаше и пръхтеше. Да лае още не можеше, да ръмжи също не умееше. От малко в същност беше гледано между хора, но не позволяваше да му се отнеме месото!

Дойде обаче денят, в който изневерих на Бартек. Трябваше внезапно да замина за няколко дни. Какво да правя с него? Звъннах в зоологическата градина. Директорът се съгласи да приеме лисичето на държавна издръжка. Тъжно беше нашето последно пътуване. В действителност Бартек не си даваше сметка за промените, които го чакаха, но на мен не ми беше много весело. Господинът, който ни прие, взе Бартек на ръце, разгледа го основно, прегърна го и каза:

— Хубав и здрав. Ще го сложа в клетката с опитомените.

Отидохме. В голяма, кръгла клетка сновяха от ъгъл в ъгъл три червеникави дангалака. Очевидно скучаеха. Господинът с Бартек влезе при тях, даде им да го помиришат и го пусна. Последваха взаимни подробни оглеждания и опознаване. Скоро всички от четворката бягаха по изкуствените скали в средата на клетката. Моето лисиче така се увлече от новите приятели и новата среда, че дори не ме погледна. Когато си тръгнах и повиках „Чик, чик!“ — така обикновено го виках за ядене, — той се опря с лапите си на решетката и ме гледаше. Струваше ми се, че му е жал, защото го оставях. Директорът ме успокои, като обещавахе за Бартек всекидневна порция зеленчуци, мляко и витамини. Може би ще издържи раздялата.

След завръщането си от пътуването още същия ден отидох в зоопарка. Тихичко се приближих до клетката. Ще ме познае ли или няма да ме познае? Дали е пораснал много? Лисичетата спяха в ъгъла на изкуствената пещера. Повиках — излезе едното, второто, третото. Бартек го нямаше.

Надзирателката, която дойде след малко, беше очевидно смутена.

— Бартек, господине, разкъсал през нощта мрежата и избягал. Освен това направил голяма пакост, защото ухапал японската патица с особената опашка и другата с красивата качулка. После подкопал пръстта под оградата и избягал на свобода.

Свободата на Бартек беше застрашена от кучетата, скитащи по полетата, от пушките на ловците, а най-често го очакваха мокри и студени дни. Но той се отказа от всекидневната порция месо, от сигурността, която дава желязната решетка, от късната старост, което всъщност правеше от него жив експонат. Защото природата влече лисичето към гората.

Бартек се беше родил в истинска мазурска пуца. Сега Волската гора около Краков стана негов дом. Това е неголяма и бедна

крайградска гора, но при всички случаи по-добра от балкона с латинките или от желязната решетка и каменния под. Какво от това, че там му подхвърляха печени пилета и витамини, щом като железните прътове ограничаваха така скъпернически неговия свят?

Моят горски гост и приятел, изглежда, беше избрал въпреки всичко най-добрия за него начин на живот.

[1] *Голонка* — вкусно ядене, приготвено от джолан — Б.пр. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.